

NEERLANDISTIEK IN HET BUITENLAND : DUITSLAND

EEN VERSLAG OVER DE NEDERLANDSE
LEKTORATEN TE MARBURG EN GIEßEN AAN DE LAHN
EN ENIGE ALGEMENE OPMERKINGEN.

door

Drs. J.P. PONTEN

Lektor voor Nederlands aan de
universiteiten van Marburg en Giessen
aan de Lahn (Duitsland)

Gaarne voldoe ik aan het verzoek van de redactie van **Ons Erfdeel** om een kort verslag over de Nederlandse Lektoraten te Marburg en Gießen aan de Lahn te willen schrijven. Elke gelegenheid om voor zijn werkzaamheden meer begrip te kweken in het moederland dient een docent in de Neerlandistiek in het buitenland nog steeds met beide handen aan te grijpen.

Ik zal mij echter niet steeds tot het voorgenomen verslag beperken, maar mij veroorloven hier en daar enkele opmerkingen over het onderwijs in de Neerlandistiek in het buitenland en wel vooral in Duitsland te maken.

Men zou, nu hier van een gemeenschappelijk verslag van twee Nederlandse Afdelingen sprake is, wellicht kunnen menen, dat deze reeds sinds hun oprichting een gemeenschappelijke basis kenden. Dit is echter ondanks het feit dat Gießen en Marburg slechts dertig kilometer van elkaar liggen, niet het geval. Zoals aan zovele universiteiten is ook de oprichting van de Nederlandse Lektoraten te Marburg en Gießen aan de Lahn niet aan Nederlands initiatief, maar aan de persoonlijke belangstelling voor het Nederlands van de resp. ordinarii voor germanistiek te Marburg en Gießen te danken geweest.

In Marburg was het Prof. Dr. L.E. Schmitt, die komend uit Leipzig, waar hij in de voortreffelijke Nederlandse Afdeling van Prof. Dr. Th. Frings de Neerlandistiek had gedoceerd, reeds in het wintersemester 1956-57 de Nederlandse filologie in

zijn leeropdracht „de Germaanse en Duitse filologie” opnam. De eigenlijke oprichting van het lectoraat geschiedde op 7 juni 1957.

In de loop der jaren werd in deze afdeling door Dr. H. Grünert (1959), Drs. M. van den Koolwijk (1960-61) en Drs. A. Wethley (1960-64) als lektoren de Neerlandistiek vertegenwoordigd. De in Marburg bestaande „Dozentur” voor Duitse en Nederlandse filologie werd van oktober 1959 tot oktober 1960 door Prof. Dr. C. Minis, van oktober 1962 tot oktober 1965 door Prof. Dr. J.J. Goossens bekleed. De vakature, die tans in de „Dozentur” is ontstaan door de benoeming van Prof. Goossens te Leuven/Kortrijk, zal echter weldra met een Nederlandse literair-historikus bezet kunnen worden.

Met het doceren van de Nederlandse taal- en letterkunde werd aan de universiteit in Gießen in oktober 1962 begonnen. Op initiatief van Prof. Dr. H.M. Heinrichs, afkomstig uit het Nederlands-Duits grensgebied en wetenschappelijk zeer geïnteresseerd in de kontinentaal-germaanse talen, begon in het wintersemester 1962-63 Drs. M. Kuijpers in Gießen een Nederlandse Afdeling op te bouwen. In die tijd kende de universiteit in Gießen nog geen „Philosophische Fakultät”; deze was sinds 1960 in oprichting en vormde als zodanig als „Philosophische Abteilung” een onderdeel van de „Naturwissenschaftlich-Philosophische Fakultät”. Dit feit is voor de Nederlandse Afdeling te Gießen van groot belang geweest. Doordat de Neerlandistiek reeds direct vanaf de oprichting van het Germanistisch Seminar vertegenwoordigd was, is deze er een vanzelfsprekend onderdeel van de studie in de Germaanse talen geworden. Ook kon er door bijzondere boekenfondsen, waarover een universiteit in opbouw kan beschikken, in zeer korte tijd een vrij grote studiebibliotheek worden aangeschaft (± 1050 delen).

Met ingang van oktober 1964 werd in Gießen voor Nederlandse taal- en letterkunde een leeropdracht ingesteld, die door de toen nog „nebenamtliche” lector te Marburg werd waargenomen. Pas door deze koördinatie van twee Nederlandse Afdelingen kon per 1 januari 1966 na jarenlange vruchteloze pogingen van Prof. Schmitt en Prof. Heinrichs bij het Hessische ministerie voor onderwijs de toekennig van een „hauptamtliches, planmäßiges Lektorat” voor Nederlands worden verkregen. Door deze toekennig is tans de Neerlandistiek in het universitair programma te Marburg en Gießen vast verankerd. In dit verband mag de bemiddeling van het Nederlands konsulaat-generaal te Frankfurt/Main, dat het Hessische ministerie voor onderwijs nadrukkelijk op de wenselijkheid van een lectoraat voor Neerlandistiek te Marburg en Gießen heeft gewezen, niet onvermeld blijven.

Deze schildering van de ontwikkeling van het tans bestaande „Volllektorat” leek mij interessant, daar hieruit blijkt, met welke moeilijkheden alleen al in administratief en financieel opzicht de oprichting van een lectoraat gepaard gaat.

De salariëring aan de Duitse universiteiten, het verlies van dienstjaren in Nederland of België, de onzekere pensioenregeling, kortom de huidige status van de docent in het buitenland en de daaruit voortvloeiende moeilijkheden bij het bezetten der lektoraten met bekwame docenten werden op het Tweede Colloquium van Hoogleraren en Lektoren in de Neerlandistiek aan Buitenlandse Universiteiten (september 1964) uitvoerig besproken. Daarbij bleek, dat in de nabije toekomst zowel van Nederlandse als van Belgische zijde nog vele ambtelijke bezwaren overwonnen moeten worden, wanneer men een bevredigende uitzendingsbasis voor de docenten in het buitenland wil bereiken. Dat momenteel nog zoveel lektoraten in West-Duitsland desondanks met goede krachten bezet zijn, is ten dele het werk van de Nijmeegse Germanist van Belgische huize, Prof. Dr. G. de Smet, die steeds studenten en afgestudeerden voor de Nederlandstalige zaak in het buitenland heeft weten te bezielen; als beloning voor dit idealistische werk - vele docenten in de Neerlandistiek zouden momenteel in Nederland of België een aanmerkelijk hoger inkomen hebben - kon meestal de betere mogelijkheid voor wetenschappelijk werk in het vooruitzicht worden

gesteld. Op deze manier heeft Prof. de Smet bij de bezetting van vele lektoraten met sukses kunnen bemiddelen.

Natuurlijk baart ook het wetenschappelijke Neerlandistische programma en de integratie daarvan aan een buitenlandse universiteit aanvankelijk grote zorgen. Ondanks de grootte van de universiteit en het opmerkelijke aantal daar studerende Germanisten was in Marburg de belangstelling voor het Nederlands als studievak aanvankelijk niet bijzonder groot; ook bleef het aantal studenten konstant. Wellicht heeft ook het grote verloop onder de docenten de ontwikkeling in de Nederlandse Afdeling in het begin ongunstig beïnvloed.

Met ingang van oktober 1964 werd daarom in navolging van Prof. Heinrichs, die deze methode reeds in Gießen had toegepast en er veel sukses mee had mogen boeken, begonnen door middel van een cultureel en wetenschappelijk programma op universitair niveau het Nederlands bewust als vak aan de universiteit in te voeren. Door het organiseren van tentoonstellingen, gastvoordrachten, filmavonden, Nederlandse avonden en een grote excursie naar Nederland en België werd gepoogd de Nederlandse Afdeling meer bekendheid te geven. Dit programma heeft bij de studenten veel weerklank gevonden; zo waren er bij de opening van de van Gogh-tentoonstelling op 16 juni 1965 meer dan 400 aanwezigen. Ook de voordrachten van o.a. G. Bornans, K. Jonckheere, Prof. Dr. P. Halleux, Dr. F. de Tollenaere, Prof. Dr. A. Weijnen, Prof. Dr. Gilb. de Smet en Dr. L. Rens werden goed bezocht, terwijl de traditionele filmavonden in de Nederlandse Afdeling zich door het vertonen van vele bekroonde Nederlandse documentaire langzamerhand tot een trefpunt van Marburgse filmkenners hebben ontwikkeld.

Over de excursie naar Nederland en België werd door de Nederlandse Afdelingen te Marburg en Gießen een omvangrijk verslag gepubliceerd (zie **Ons Erfdeel** IX, 2, blz. 135-136; **Neerlandica extra Muros**, nov. 1965, 5, blz. 13), dat sinds februari 1966 (jaarg. 38,2) als serie-publikatie tevens door **De Post van Holland** in de rubriek „Kontakt” wordt overgenomen.

Het was voor de leiding van de Nederlandse Afdelingen natuurlijk verheugend, dat deze culturele manifestaties, die dank zij de financiële en organisatorische steun der ambassades van Nederland en België verwerkelijkt kon worden, zo'n sukses hadden, nog verheugender was echter het feit, dat gelijktijdig het aantal studenten in de afdeling aanmerkelijk begon te stijgen, zodat de kolleges gemiddeld door 15 tot 20 studenten werden bezocht en het aantal studenten tot een totaal van 50 à 60 opliep.

In Gießen, waar, zoals reeds vermeld, praktisch van het begin af aan het Nederlands in het programma der Germanistiek werd opgenomen en bovendien nog op universitair niveau veel op wetenschappelijk en cultureel gebied kon worden georganiseerd, was de Neerlandistiek vrij spoedig als studievak ingeburgerd. Enige tentoonstellingen - o.a. Nederlandse Grafische Kunst, Belgische Literatuur, Documentaire Ekspositie over Nederland -, filmavonden en vele gastvoordrachten, waar behalve het merendeel der reeds vermelde sprekers uit Marburg nog Dr. M. Baerlecken-Hechtle, W. Enzinck en Prof. Dr. H.L.C. Jaffé spraken, lieten de Nederlandse Afdeling intensief deelnemen aan het cultureel leven van de universiteit en - dank zij de goede relaties met de Culturele Afdeling van de gemeente - de stad Gießen.

Dat desondanks het aantal studenten in de Nederlandse Afdeling in Gießen niet zo groot is als in Marburg, vindt zijn oorzaak in het feit, dat in Gießen slechts ongeveer 200 studenten Germanistiek studeren, terwijl in Marburg voor hetzelfde vak gemiddeld 1200 studenten zijn ingeschreven. De groepen in de kolleges zijn in Gießen dus kleiner en bestaan meestal uit 5 tot 10 studenten, waarmee echter een zeer vruchtbaar werken mogelijk is. In totaal telt de Nederlandse Afdeling in Gießen 30 à 40 studenten.

Natuurlijk streeft een Nederlandse Afdeling ook naar integratie door middel van

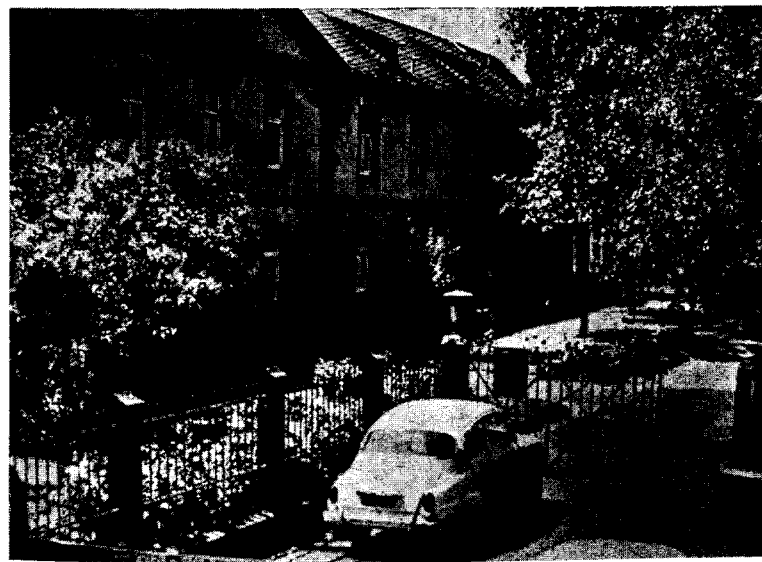
een zo groot mogelijke wetenschappelijke erkenning door de vertegenwoordigers van de andere takken van wetenschap aan de universiteit. Door de aanwezigheid in Marburg van het „Forschungsinstitut für deutsche Sprache, Deutscher Sprachatlas“ bestaan er hier natuurlijk door de telkens weer voorkomende raakpunten met de Neerlandistiek vele mogelijkheden om de Germanistische kollega's op hun verzoek van dienst te zijn. Ook de andere fakulteiten, de plaatselijke pers en uitgevers weten tans de Nederlandse Afdeling te vinden, wanneer er vertalingen gemaakt moeten worden of inlichtingen over taal en cultuur noodzakelijk zijn. De Nederlandse Afdeling te Marburg vericht bv. ook sinds twee jaar de tolk- en vertaaldiensten voor de vergaderingen van de kontaktkommissie van de EEG-rekenkamers; ook kon hulp worden verleend bij het in het Nederlands vertalen van een groot Duits wetenschappelijk werk. Er is echter op dit gebied nog veel meer samenwerking tussen de Nederlandse Afdelingen en de persafdelingen van de ambassades van Nederland en België noodzakelijk. Enerzijds worden er nl. in Duitse publikaties soms nog te veel dwaasheden over de Nederlandse taal en cultuur verkondigd, anderzijds wordt er echter van Nederlandse en Belgische zijde in de Duitse pers veel te weinig verantwoorde cultuurpropaganda bedreven.

De redenen van de belangstelling voor het Nederlands als studievak zijn bij de studenten zeer verschillend. Men kan eigenlijk drie groepen geïnteresseerden onderscheiden: 1) de studenten, die de Neerlandistiek uit zuivere belangstelling, 2) die deze uit wetenschappelijke interesse en 3) die deze om praktische redenen studeren, waarbij opgemerkt dient te worden, dat groep 2 en 3 in de meerderheid zijn. Tot nu toe heeft slechts één student van Nederlandse afkomst zich voor Nederlands laten inschrijven. Opmerkelijk is het grote aantal Amerikaanse studenten, dat tijdens hun „Junior Year“ in Marburg van de gelegenheid gebruik maakt om ook het Nederlands in hun studieprogramma op te nemen. Helaas hebben niet allen de mogelijkheid om de in Marburg begonnen studie onder leiding van een Neerlandist in de USA voort te zetten, zodat het toch vaak slechts een voorbijgaande kennismaking met het Nederlands is.

Het Nederlands kan in Marburg zowel voor het staatsexamen als voor de promotie als examenvak worden gekozen; in 1965 vond de eerste promotie met Nederlands als keuzevak plaats. Momenteel bereiden zich meerdere studenten op een staatsexamen of promotie met Nederlands als keuzevak voor.

De opbouw van de cursussen en de gedoctrineerde stof vertonen aan de twee universiteiten weinig verschil. Er worden steeds 2 resp. 3 cursussen praktisch Nederlands gegeven (voor beginners en gevorderden I en II). Afwisselend per semester wordt daarnaast een cursus Middelnederlands of Nederlandse literatuur gegeven; deze cursussen beperken zich tot het lezen, vertalen en interpreteren van Middelnederlandse en moderne teksten. Bij de behandeling van de moderne Noord- en Zuidnederlandse auteurs wordt gebruik gemaakt van pick-up (van vele auteurs bestaan er grammofoonplaten) en rekorder (eigen opnamen van radio-uitzendingen in Nederland en België), wat door de studenten zeer geapprecieerd wordt.

Bij het onderwijs in het praktisch Nederlands (4-6 uur per week aan iedere universiteit) wordt afgezien van het gebruik van eigen dictaten voornamelijk gedoctrineerd volgens **Langenscheidts Praktisches Lehrbuch Niederländisch**, Berlin-Schöneberg 1963, 1, dr. van Dr. J.M. Jalink en Dr. M.C. van den Toorn, dat door de Nederlandse lektor te Aarhus, Drs. R. van de Velde, uitvoerig werd besproken in de **Leuvense Bijdragen** (1965, 3, blz. 136-152) en daarbij naar mijn mening ten onrechte aan een te hevige kritiek werd onderworpen. Natuurlijk bezit dit werk, dat desondanks echter tot de beste leermiddelen moet worden gerekend die het Duitstalige onderwijs in de Neerlandistiek momenteel kent, fouten en gebreken. Een recensent van dit „Lehrbuch“ kan echter, ook al houdt hij de auteurs met betrekking tot hun inderdaad te hoogdravende voorwoord en intenties bij hun woord, dit na uitvoerige bestudering niet, zonder gevaar te lopen in

Seminar-gebouw, waarin de Nederlandse afdeling te Marburg tans is ondergebracht. In 1967 verhuist de Nederlandse afdeling naar het tans in aanbouw zijnde nieuw gebouw in het kompleks der A-fakulteiten.

dezelfde overschatting als de auteurs te vervallen, aan de maatstaf van een „handboek“ meten; de auteurs waren, doordat te zeer met beginners rekening moest worden gehouden, meer dan zij zelf wel vermoedden, door hun uitgangspunt gebonden. Een eventuele verbeterde tweede druk zou vele tans bestaande bezwaren, die overigens door Drs. R. van de Velde niet volledig worden opgesomd, grotendeels kunnen opheffen; het was wenselijk, dat dan nog meer dan tans het geval is van Duits-Nederlandse grammatikale overeenkomsten en tegenstellingen zou worden uitgegaan. Wellicht zou men daartoe nauwer met Germanisten kunnen samenwerken.

Deze uitwijding over een leerboek vestigt nog eens de aandacht op de taak van wat ik zou willen noemen: het thuisfront van de Neerlandistiek.

Dat het er met de positie van de Neerlandistiek in de wereld niet zo rooskleurig voor staat, is langzamerhand wel bekend en een vergelijking van het aantal leerstoelen en lectoraten voor Skandinavistiek (vier talen en in totaal minder sprekers dan het Nederlands!) en die voor Neerlandistiek alleen al in Duitsland toont dit ook duidelijk aan. De schuld van deze geïsoleerde plaats van de Neerlandistiek in Germanistisch verband ligt niet in het buitenland, waar de belangstelling ervoor groot genoeg is, maar deze is hoofdzakelijk te wijten aan de individualistische houding van het merendeel der vertegenwoordigers der Neerlandistiek, die daardoor in het verleden de aansluiting met de Germanistiek hebben gemist.

In eigen land valt dit niet zo op, hoewel de Neerlandistiek bv. door beter contact met de Germanistiek momenteel misschien over een betere bibliografie zou beschikken, maar in het buitenland blijkt pas, wat in feite het gevolg is geweest nl. dat het Nederlands tans bij de wetenschappelijke beoefening van de Germaanse talen op de laatste plaats staat. Deze achterstand, die natuurlijk

nooit volledig zal kunnen worden weggewerkt, proberen de docenten in de Neerlandistiek in het buitenland momenteel in te halen.

Daarom wordt tans in het buitenland op de eerste plaats gepoogd om met de Germanistiek contact te krijgen en de Neerlandistiek in het Germanistisch programma aan de universiteiten te doen opnemen. Er wordt soms in Nederlandse publikaties de eis gesteld tot zelfstandigheid van het Nederlands als vak aan de buitenlandse universiteiten. Zulke verlangens lijken mij, hoewel volkomen gerechtvaardigd, nog iets te vroeg, pas wanneer de basis voor de Neerlandistiek in het buitenland is gelegd in de vorm van goede lectoraten en uitstekend uitgeruste Nederlandse Afdelingen, kan de Neerlandistiek ook in het buitenland een zelfstandig vak worden. Men kan nu eenmaal geen trap in de ontwikkeling overslaan; de achterstand dient dan ook wetenschappelijk en organisatorisch verantwoord te worden ingehaald. Hoe vlug dit proces zal verlopen, zal hoofdzakelijk afhankelijk zijn van de aandacht voor deze uiterst belangrijke kwestie en het vlugge handelen door daadwerkelijke hulp, die de docenten in het buitenland van de vertegenwoordigers der Neerlandistiek en de beide regeringen verwachten. Deze steun zou van de zijde van de Neerlandistiek wat Duitsland betreft kunnen geschieden door het samenstellen van Duitstalige leerboeken (grammatika's, oefenboeken, literatuurgeschiedenissen, bloemlezingen, cultuurhistorische werken, enz.) en van voor het talenonderwijs bestemde woordenboeken voor de cursussen aan universiteit, middelbare en lagere school. Want in deze laatstgenoemde categorieën zal men moeten leren denken, wanneer men een zelfstandige Neerlandistiek wil bereiken. Nu in Noordrijn-Westfalen het Nederlands aan de gymnasia en Realschulen officieel als leervak is erkend, zullen er op de eerste plaats voldoende bekwame leraren ter beschikking moeten staan, die de Duitse universiteiten zullen moeten vormen; voorts dienen er geschikte leermetodes voor deze schooltypes te worden ontworpen, want hoe breder de basis is, die in de middelbare school wordt gelegd, des te hoger kan naderhand het niveau aan de universiteit zijn. En moeten ook niet de onderwijzers aan de lagere scholen en leken, die in hun vrije tijd meestal gratis Nederlands onderwijzen, op d'actisch gebied ondersteund worden? Zij zullen toch in vele gevallen door hun onderwijs bepalen of een scholier in de middelbare school het Nederlands ook werkelijk als vak verkiest. Daarom zal er meer contact moeten komen met de grote groep vooral in Noordrijn-Westfalen levende Nederlandstaligen; zij kunnen een beslissende faktor vormen voor het welslagen van het onderwijs in het Nederlands aan de middelbare scholen.

De Post van Holland heeft hier reeds uitstekend werk verricht, maar zal een grotere ondersteuning en hulp bij het organiseren van taalkursussen onder scholieren van lagere scholen zeker gaarne aanvaarden. Hopelijk zijn de Neerlandisten deze noden ook van het buitenlandse Duitstalige onderwijs in het Nederlands in voldoende mate bekend en bezinnen zij zich reeds over middelen ter verbetering van de huidige situatie op het gebied der leermiddelen.

De regeringen van Nederland en België zullen op een veel grotere schaal het Nederlands onderwijs in het buitenland financieel moeten ondersteunen; zonder deze financiële hulp, die alleen wanneer zij groots wordt opgezet, tot een sukses kan leiden, zal de stand van de Neerlandistiek in het buitenland blijven, zoals deze tans is. Er zullen voor Nederlandse rekening leerstoelen en lectoraten dienen te worden opgericht (wanneer deze succesvol zijn, worden ze stellig door de betreffende universiteit overgenomen), bibliotheken moeten worden opgebouwd en de uitgave van leermiddelen dient te worden gesubsidieerd; ook bestaat er bij de Duitse studenten behoefte aan voor hen geschikte zomerkursussen. Het zou een onvergeeflijke nalatigheid van de Nederlandse en Belgische zijde zijn, indien de belangstelling, die in het buitenland voor de Nederlandse taal en cultuur bestaat (wat dit verslag hopelijk heeft aangetoond), onbeantwoord zou blijven.

De Nederlandstaligen zijn echter nog steeds niet in voldoende mate van deze

Een hoekje in de bibliotheek van de Nederlandse afdeling te Marburg (± 1.650 delen).

buitenlandse interesse doordrongen. Het is steeds weer een ontgoocheling voor een vertegenwoordiger van de Neerlandistiek in het buitenland na een geslaagd semester aan zijn universiteit bij een verblijf in Nederland te moeten vaststellen, dat zijn activiteiten voor velen van zijn landgenoten toch min of meer een curiosum vormen.

Duitse studenten in de Neerlandistiek, die een studiereis naar Nederland of België maken, komen niet zelden met de opvatting terug, dat vooral de Nederlander zijn taal toch niet zozeer bewust beleeft; zij weten te berichten, dat het hun ondanks vrij goede kennis van de Nederlandse taal moeite kostte een Nederlander tot een gesprek in het Nederlands te krijgen en dat hun interesse voor het Nederlands en hun kennis daarvan vele Nederlanders zoal niet suspekt dan toch zeer merkwaardig voorkwam. In België hadden zij betere ervaringen opgedaan in dit opzicht dan in Nederland.

Het zou daarom zeer te begroeten zijn, wanneer in de Nederlandstalige pers, radio en televisie meer aandacht besteed zou kunnen worden aan het Nederlands onderwijs in het buitenland en men op die manier ook bredere lagen, vooral van de Nederlandse bevolking, van de waarde van eigen taal en cultuur zou weten te overtuigen. Zou een reportage-tocht langs buitenlandse universiteiten met attentie voor de daar gedoopte Neerlandistiek geen interessante documentaire film voor een Nederlands of Belgisch radio-televisie team opleveren? Zouden Duitse studenten in de Neerlandistiek niet eens in Nederlandse of Belgische radio- en televisieprogramma's kunnen optreden en daar een bewijs van de buitenlandse interesse voor Nederlands taal en cultuur kunnen opleveren?

Er bestaan vanzelfsprekend nog meerdere mogelijkheden tot contact; de docenten in de Neerlandistiek in Duitsland zullen zich echter over iedere vorm van contact verheugen en gaarne hun medewerking aan de uitvoering ervan verlenen. Het zullen middelen zijn, die leiden tot het nog ver in de toekomst liggende doel: de Neerlandistiek die plaats in de wereld te geven, waar zij recht op heeft.